

آشنایی با کتابخانه تخصصی مرکز فرهنگ و معارف قرآن

محمدعلی هاشمزاده

فقط نامی باقی است. کتابهای موجود نیز، به خاطر ضعفهایی در زمینه اطلاع رسانی، از قبیل: نبود مکانهای مناسب از جهت کمی و کیفی و یا قید و بندهای وضع شده برای مراجعان، کتابها در کتابخانه ها محبوس شده است. در زمانی مثل زمان رومیان، کتابخانه ها به روی همگان باز بود در حالی که در قرون وسطی استفاده از کتابخانه ها محدودتر شد و کتابها به قفسه ها زنجیر شدند. اگر هدف از تألیف و تدوین کتاب و سپس گردآوری آنها در مجموعه ای با نام کتابخانه، اطلاع و استفاده از افکار، اندیشه و تجربه گذشتگان و نیز ارتقای سطح فکری و علمی انسانهاست، باید راه رسیدن به این مهم را هموار کرد و در جهت گسترش این فرهنگ، با ایجاد کتابخانه های عمومی و تخصصی، از کلیه امکانات بهره برد. آن چه که امروزه

تاریخ گواه قدمت کتاب، کتابخانه و کتابخوانی است و تا عصر حاضر، که عصر پیشرفت تکنولوژی و صنعت و دوران شکوفایی کامل نبوغ و استعداد های بشری است، مراحل مختلفی را طی کرده و تا حدی، مسیر تحول و تکامل را پیموده است. از خرابه های شهرهای باستانی سومریان، که تمدن آنان ۳۵۰۰ سال قبل از میلاد پای گرفته، چنین برمی آید که سومریان، که کهن ترین نظام نگارش نیز به وسیله خط میخی توسط آنان صورت گرفته، در حدود ۲۷۰۰ سال قبل از میلاد، کتابخانه های شخصی، مذهبی و ... برپا کرده اند، قرنها از آن تاریخ می گذرد. در طول تاریخ، وقایع بس تأسف بار، گریبانگیر کتابخانه ها گردیده و هزاران، بلکه میلیونها کتاب در موضوعات مختلف علمی، به علل گوناگون، از بین رفته که از بعضی آنها،

پژوهش‌های نگاشته در این زمینه را جمع آوری و طبقه بندی کرده که اکنون به عنوان یکی از غنی ترین کتابخانه های تخصصی قرآن است.

۲. برآورده سازی نیاز مبرم جهان اسلام، خصوصاً جهان تشیع به يك منبع مهم و جامع از معارف قرآنی. به همین منظور، آمادگی ارائه خدمات و سرویس دهی به پژوهشگران قرآنی را دارد.

۳. افزایش بازدهی مؤثر کار پژوهشگران قرآنی که بر همین اساس، کلیه اطلاعات و موضوعات طبقه بندی شده و قابل بازیابی است.

آگاهی از دستورات و تعالیم نورانی و انسان ساز قرآن مجید و دستیابی به موضوعات مطرح شده در آن و نیز استفاده از قرآن و به کارگیری این کتاب آسمانی در زندگی، همواره مدنظر و آرزوی هر مسلمانی و همچنین از اهداف بلند و اساسی اندیشه و ران و پژوهشگران بوده و هست؛ اما مشکلاتی در این راه وجود داشت که راه وصول به این مطلوب را دشوار کرده بود. هرچند پژوهشگران در راستای این هدف فعالیت‌هایی انجام داده اند، لکن با وجود عظمت معارف قرآنی، هنوز راه رسیدن به مطلوب نهایی همواره نگاشته است. کتابخانه مرکز

می تواند به جامعه علمی و فرهنگی در جهت پیشبرد اهداف و کشف بسیاری از مجهولات، یاری رساند، ایجاد رشته های تخصصی و علمی است و اگر خواسته شود سطح کیفی مطالعات و تحقیقات، بالا برده شود، لازمه آن، آماده سازی منابع مورد نیاز آن رشته خاص و ایجاد کتابخانه های تخصصی است. از آن جا که قرآن، به عنوان ثقل اکبر و مهم ترین وسیله هدایت و راهنمای دنیوی و اخروی انسانها و وسیله نجات جوامع بشری است، باید همچون بقیه رشته ها، با شکلی منظم و ویژه، مورد توجه و اهتمام قرار گیرد و پژوهشگران، خلأهای موجود را پر کنند و گرد مهجوریت را از آن بزدایند.

در راستای این هدف مهم و ارزشمند، پس از تأسیس مرکز فرهنگ و معارف قرآن، از طرف دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمی قم، کتابخانه تخصصی این مرکز با اهداف ذیل تشکیل شد.

۱. از آن جا که هدف مرکز فرهنگ و معارف قرآن، پژوهش جامع در زمینه قرآن و معارف قرآنی و نیز تهیه و تدوین تفسیر موضوعی و دائرة المعارف موضوعات قرآن کریم و... است، به کلیه اطلاعات مربوطه در این زمینه نیاز دارد، از این روی، کلیه مآخذ، مدارک، منابع و

حاشیه و فرودست)؛ شناسه های افزوده (سرعنوانهای موضوعی و استاندارد)؛ محقق، محشی، معلق و نویسنده همکار؛ شماره رده بندی کنگره؛ رده بندی مرکز؛ شماره کارت؛ بررسی کننده و...

جهت آسانی بازیابی، اطلاعات بخش فهرست نویسی علاوه بر کارتهای مخصوص، به کامپیوتر داده شده که از طریق نام کتاب، مؤلف، مترجم، ناشر، نمایه ها و... قابل بازیابی است.

۲. معجم موضوعی تفاسیر

بدون تردید، هیچ کتابی وجود ندارد که به اندازه قرآن برای آن شرح و تفسیر نوشته شده باشد. آماري که در مورد تفاسیر کل قرآن ذکر شده، به بیش از ۳۹۰۰ تفسیر می رسد که این نشانه عظمت وجودی و اعجاز این کلام الهی است. در این مجموعه عظیم که از بهترین ذخایر فرهنگ اسلامی است، صدها، بلکه هزارها موضوع از موضوعات گوناگون، به تناسب زمان و نیازها و دگرگونیهای اجتماعی و تاریخی، مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. دست یابی به این مجموعه، کار چندان آسانی نیست، به ویژه برای محققان و پژوهشگرانی که به طور

فرهنگ و معارف قرآن در کنار دیگر بخشهای مرکز، برای نیل به اهداف ذکر شده فعالیتهایی در بخشهای مختلف شروع کرده که بدانها اشاره می شود:

۱. فهرست نویسی

فهرست نویسی در کتابخانه مرکز، به صورت توصیفی و تحلیلی انجام می شود و هدف از این بخش، کتابشناسی کلیه منابع و مدارك قرآنی موجود در این کتابخانه است که تاکنون، بیش از هفت هزار و ششصد کتاب قرآنی فهرست نویسی شده است. فهرست نویسی در کارتهای مخصوص، طبق آیین نامه ای مدون و استاندارد، توسط فهرست نویسان مجرب انجام می شود و ۲۲ قسم اطلاعات مورد نیاز در کتابشناسی را دربر دارد، از آن جمله: شماره رده بندی دیوئی؛ عنوان حامل؛ نام کتاب؛ عنوان اصلی؛ عنوان دیگر؛ نویسنده، تولد، وفات و مذهب وی؛ مترجم؛ کیفیت ظاهری کتاب؛ محل نشر، ناشر، نوبت و تاریخ نشر؛ ناشرین دیگر؛ تعداد و شماره جلد؛ تعداد صفحات؛ یاداشتهای ضروری (مندرجات کتاب، به طور مختصر و گویا، کتابنامه، فهرس، جداول و تصاویر، کتابهای

کلیه کتابهای کتابخانه مرکز، توسط محققان مرکز در بخش «نمایه سازی کتب» انجام شده و تاکنون بیش از هزار و دویست کتاب، طبق آیین نامه مدون، نمایه سازی شده است، در این بخش، همچون بخشهای قبل، کلیه اطلاعات طبقه بندی شده و به کامپیوتر داده می شود و علاوه بر این که این اطلاعات مواد اولیه تفسیر موضوعی و دائرة المعارف موضوعات قرآن کریم است، تشنگان معارف قرآنی نیز می توانند از آن بهره ببرند.

ویژگیها

۱. تفسیر قرآن: از ویژگیهای مهم کتابخانه مرکز فرهنگ و معارف قرآن، وجود گنجینه عظیم و ارزشمند تفاسیر قرآن کریم است. این مجموعه، به لحاظ این که از کشورهای مختلف جهان تهیه گردیده، منحصر به فرد است. در این گنجینه ارزشمند، بیش از سیصد دوره تفسیر کامل قرآن، بیش از دوهزار جلد، وجود دارد. از این تعداد، بیش از صد و بیست دوره از مفسران شیعه است و دویست و ده دوره، از مفسران اهل سنت. این تفاسیر، براساس قرن (از قرن اول تا قرن پانزدهم)، مذهب و مشخصاتی دیگر شناسایی شده که در این مختصر، جای

موضوعی به کار تحقیق می پردازند. از این روی، برای آسانی کار محققان و افزایش بازدهی، استخراج موضوعات قرآنی، از منبع عظیم تفاسیر قرآن، در قالب «معجم موضوعی تفاسیر» توسط گروهی از محققان مرکز، در بخش «معجم موضوعی تفاسیر» طبق آیین نامه ای خاص و مدون، انجام شده که در این طرح، هشتاد دوره از تفاسیر شیعه و اهل سنت، که در کتابخانه مرکز موجود است، قرار گرفته که تاکنون موضوعات چهل و هشت دوره تفسیر، استخراج گردیده و از طریق کامپیوتر با روشهای گوناگون، قابل بازیابی است که در آینده به صورت کتاب، در اختیار پژوهشگران قرار خواهد گرفت.

۳. نمایه سازی مدارک قرآنی

غیرتفسیری

بسیاری از معارف و موضوعات قرآنی را به خاطر عدم بحث از آنها در تفاسیر، باید در منابع قرآنی غیرتفسیری جست و جو کرد؛ از این روی، اهدافی که این مرکز دنبال می کند، جمع آوری و طبقه بندی کلیه اطلاعات قرآنی لازم و ضروری است. کار استخراج موضوعات

مودودی، محمود الحسن، میرتهی،
محمدرضا خان و...

به انگلیسی: عبدالله یوسف علی،
پیکتال، تالیم علی، داود، آربری، شاکر،
جورج سیل، محمدعلی، پویا، میراحمد
علی، امیرعلی، محمد سرور، محمد اسد،
الهلالی، محسن خان، احمدی، ظفر اسحاق
خان، عبداللطیف، محمد چولا و...

به فرانسه: سازینغ، حمیدالله، بن
محمود، کشرید، ادوارد مونی، بنیاد
بعثت، حمزه، لیمش، داسنه ماسون،
کازیمیرسکی.

ترکی آستانبولی: علی بولاق، گل
پنارلی، بصری، باقر قارلفا، بدرالدین
چتتر، سلیمان آتش، شمس الدین یشیل
ترکی آنری: کاویانپور، مولی زاده
شکوی، قاسم اوغلو، بنی او، محمدعلی
او...

ازبکی: علاءالدین منصور.

چک و صربی و بوسنیایی: حافظ
محمد یاترا، جمال الدین کاسویک،
کوکورت، ایوان هریک.

پشتو: دارمنکی، ملاعبدالله صاحب...
قزاقی: آلطای.

اسپانیولی: احمد عبود، جولینو
گورته، آمی لی ین لافونت.

هوسا: ابوبکر محمود قمی، محمد

معرفی بیش از این نیست که در آینده
چاپ و در اختیار علاقه مندان قرار
خواهد گرفت. همچنین تفاسیر بعضی از
قرآن، شامل تفاسیر سور، آیات و اجزای
قرآن، بیش از چهارصد و پنجاه عنوان،
در این کتابخانه وجود دارد.

۲. ترجمه های قرآن: از آن جا که
لازمه پژوهش جامع در قرآن، جمع آوری
کلیه منابع و اطلاعات، حتی به زبانهای
مختلف است کتابخانه مرکز، علاوه بر
تهیه کتابهای قرآنی به زبانهای گوناگون،
تاکنون، در ترجمه قرآن، دویست و
بیست و سه عنوان، در دویست و نود و
هفت جلد، به چهل و شش زبان تهیه و
گردآورده که برخی از این ترجمه ها،
عبارتند از: به فارسی ۴۵ ترجمه: الهی
قمشه ای، استرآبادی، آیتی، فارسی،
پاینده، تهرانی، پوررنجبر، یاسری،
محقق نیشابوری، کاویانپور، شاهین،
میبدی، رهنما، سراج، دهلوی، زواره ای،
پورجوادی، بهبودی، فیض الاسلام،
مصباح زاده، معزی، خواجهی، مجتبی،
نسفی، هدایت، بصیرالملک، مکارم
شیرازی، فولادوند و...

به زبان اردو، بیش از ۲۵ ترجمه:
تهانوی، فرمان علی، دهلوی (سید احمد
حسن و عبدالقادر)، احمد سعید،

- ناصر کتدی.
- آلبانی: شریف احمدی.
- سندی: تاج محمد امروتی، بریلوی و نعم الدین.
- سواحلی: صالح الفارسی، شوشتری.
- ژاپنی: حاج عمر میتاو...
- بلغاری: ندیم حافظ.
- سینهالی: عبدالحمید عالم نوری...
- اندونزیایی: م. سعید.
- هلندی: محمود احمدی.
- سوئدی: المارکز.
- پرتغالی: سیمرال هایک.
- ایتالیایی: مارتین ماریو مورونو.
- دانمارکی: سلام صادق مادمسون، تلگواز مولانا عبدالغفور.
- تامیل: عبدالحمید باقوی.
- کره ای: حامد چوی یانگ کیل.
- مالی: عبدالله، اسحق علی و...
- هنگری: سیمون رابرت.
- کانادا: عبدالغفار.
- برمه ای: تریپانجی.
- ورساوا: جوزف بیلاوسکی.
- روسی: کراچکوسکرقو.
- آلمانی: ردی پارت.
- چینی: چینگ چانگ وانگ.
- یوربی: آگوستو، اکونی، دندی.
- بلوچی: قاضی عبدالصمد سربازی.
- ندوی و گجراتی، هندی، بنگالی، عبری، افغانی، براهویی، کردی، جاوی و...
- در ضمن لازم است از عنایات خاص جناب حجة الاسلام والمسلمین آقای هاشمی رفسنجانی ریاست محترم جمهوری نسبت به تهیه این مجموعه، کمال قدردانی بشود.
۳. پایان نامه های قرآنی: ویژگی دیگر کتابخانه، وجود پایان نامه های طلاب و دانشجویان فارغ التحصیل (لیسانس؛ فوق لیسانس و دکترا) در رشته علوم قرآن است که تاکنون بیش از دویست و پنجاه عنوان، از دانشگاه های مختلف کشور و از اساتید دانشگاه ها تهیه و زیراکس شده است. بسیاری از این رساله ها، تاکنون چاپ نشده اند و در دسترس عموم قرار ندارند، از این روی، گنجینه ای است گرانبها. لازم است از همکاری صمیمانه جناب حجة الاسلام والمسلمین آقای دکتر سیدمحمدباقر حجتی و جناب حجة الاسلام آقای مهدوی راد، در تهیه این مجموعه تشکر و قدردانی شود.
۴. تهیه مداوم منابع، مدارک و مقالات قرآنی که به دو صورت انجام می شود:
- الف. ارتباط با مراکز مختلف و

موضوع، به ترتیب حروف الفباء، تعداد کتابهای موجود در هر موضوع را تا پایان سال ۷۳ ذکر می‌کنیم:

تعداد عنوان	تعداد مجلد	عنوان
۵۵	۹۲	احکام قرآن
۲۴۹	۲۶۶	اخلاق
۷۸	۱۰۸	ادبیات قرآن
۲۸	۲۸	ادیان آسمانی و قرآن
۸	۸	اسرائیلیات
۲۷	۲۸	اسماء و صفات خداوند
۷۷	۹۲	اصول عقاید
۳۳	۹۸	اعراب قرآن
۱۳۷	۱۴۱	اعجاز و معجزه
۲۹	۲۹	اقتصاد
۹۲	۱۰۱	امامت و اهل بیت
۳۲	۳۴	امثال قرآن
۶۹	۶۹	انسان شناسی
۱۱	۱۱	ایمان
۷۰	۷۳	بلاغت قرآن
۱۴۳	۱۵۱	پیامبر شناسی
۱۰	۱۰	تأثیر قرآن در ادبیات
۱۵	۱۵	تاریخ در قرآن
۶۸	۶۹	تاریخ قرآن و حفاظ
۴۲	۴۲	تبلیغ و دعوت
۳۲	۳۲	تحریف

کتابخانه های مهم و دریافت کتابهای نایاب از آنها جهت تصویربرداری و نگهداری در کتابخانه.

ب. خرید مدام که به صورت خرید روزانه، خرید از نمایشگاههای داخلی، خارجی و بین المللی و خرید از کشورهای خارجی صورت می‌گیرد و با تمهیدات لازم، تازه های نشر در اسرع وقت تهیه می‌شود.

۵. برخورداری از برگه دانه‌ای:

الف. نام کتاب با سیستم ارجاعات.

ب. نام مؤلفان

ج. موضوع (در ۶۹ موضوع)

۶. برخورداری از سیستم کامپیوتری

در ذخیره سازی و بازیابی اطلاعات در

سه بخش فهرست نویسی، معجم موضوعی

تفسیر و نمایه سازی کتابهای قرآنی.

۷. سرویس به محققان، طلاب و

دانشجویان که از مراکز مختلف قرآنی و

دانشگاهی، جهت تدوین رساله معرفی شده‌اند.

۸. جهت بهره‌وری هرچه بهتر

محققان، کتابخانه، به گونه مخزن باز است.

۹. طبقه بندی کتابخانه به ۶۹

موضوع قرآنی که در کلیات براساس

رده بندی دیوئی است، ضمن بیان ۶۹

۸۸	۸۸	فروع دین	۶۷	۶۶	تربیت
۲۴	۲۱	فن ترجمه			ترجمه های قرآن
۲۶۶	۲۳۰	قرائت، تجوید و آموزش	۲۹۷	۲۲۳	به زبانهای مختلف
۱۸	۱۸	قرآن	۳۱	۳۰	تفاسیر آیات
۱۲۷	۱۲۷	قرآن شناسی	۵۰	۴۸	تفاسیر اجزاء
۸	۸	قسمهای قرآن	۱۱۵۳	۲۱۰	تفاسیر اهل سنت
۲۰۷	۲۰۰	قصه های قرآن	۹۴	۹۴	تفاسیر تک جلدی
۹۶	۳۹	قصه های کودکان	۲۸۰	۲۷۸	تفاسیر سور
۷۰	۷۰	کتابخانه و کتابداری	۸۴۰	۱۲۰	تفاسیر شیعه
۹۵	۲۶	کتابشناسی	۴۵	۴۳	جامعه در قرآن
۱۴۰	۱۰۳	کتابهای مقدس	۵۷	۵۵	حکومت و ولایت
۱۳۱	۸۱	لغات و معانی قرآن	۶۶	۶۵	خداشناسی
۱۷۰	۳۷	لغات غیر قرآن	۲۲	۲۲	خواص سور و آیات
۱۸۴	۱۶۸	مجلات و مقالات	۴۰	۱۲	دائرة المعارف
۳۶	۳۲	محکم و متشابه	۳۰	۳۰	دعا در قرآن
۱۵	۱۴	مستشرقون و قرآن	۳۲	۲۴	دین شناسی
۱۰۱	۱۰۰	معادشناسی	۷۶	۷۲	زن در قرآن
۸۷	۸۳	معارف مختلف قرآنی	۳۷	۳۲	شان نزول (اسباب نزول)
۲۲۱	۲۱۴	مناهج و تاریخ تفسیر	۶	۶	شناخت
۳۴	۳۱	ناسخ و منسوخ	۱۱۹	۸۵	طبقات آیات و معاجم
۲۶	۲۶	نفاق و منافقین	۲۹	۱۹	طبقات مفسران
۱۰	۱۰	وجوه و نظائر	۱۵۴	۱۴۴	علوم جدید در قرآن
۸	۸	وحی	۲۴۴	۱۹۰	علوم قرآن (عام)
			۵۴	۴۷	غریب قرآن
			۴۱	۴۱	غیبهات
			۵۴	۵۱	فضائل قرآن

درضمن، تعداد کل کتابهای کتابخانه تا پایان سال ۱۳۷۳، ۵۶۷۰ عنوان در ۹۲۰۰ جلد است.